

LITEVSKÉ PÍSEMŇICTVÍ 16. STOLETÍ

cca.1515 tři modlitby – první soustavný litevský text. Rukou dopsán v poslední stránce knihy „Tractatus Sacerdotalis“, vyd. 1503, Strasbourg. Nachází se ve Vilniusu.

Stanislovas Rapolionis, (lat. Rapagellanus, pol. Rapailowicz; cca 1500 – 1545).

Jeden z nevlivnějších luteránských teologů litevského původu: autor „Disputatio de ecclesia et eius notis“ (*Disputace o církvi a jejích příznamech*, Královec 1545). V r. 1542 obhájil doktorát z teologie na wittenberské univerzitě: „De poenitentia“ (*O pokání*). Jeho rigorózní zkoušku předsedal sám Martin Luther, práci vedl Philipp Melanchton (dvě nejvyšší autority luteránství). Vévoda Albrecht Hohenzollern udělil mu funkci profesora teologie na královecké univerzitě. Podílel se na nejranějších překladech náboženských písní do litevštiny. Nečekaně zemřel r. 1545.

Abraomas Kulvietis Ginvilonis (lat. Abrahamus Culvensis Gynvilonis; cca 1510 – 1545).

Litevský šlechtic, obhájil doktorát prav na univerzitě v Sieně, vůdčí osobnost litevské renesanční kultury, zakladatel první vyšší školy ve Vilniusu (1541). Prosazoval náboženské a školské reformy. Kvůli kritice poměrů v katolické církvi se dostal do konfliktu s Vilniuským biskupem Pavlem Holšaňským (lit. Povilas Alšėniškis, pol. Paweł Holszański) a posléze i králem Zikmundem Starým: král vydal proti němu dekret, ve kterém požadoval jeho zatčení, odebral mu šlechtický titul a odepřel občanské svobody. Kulvietis se zachránil útekem z Vilniusu do Královce. Měl dobré kontakty s pruským vévodou Albrechtem Hohenzollernem. Byl povolán na funkci profesora hebrejštiny a řečtiny na nově založenou Královeckou univerzitu (1544). Byl poradcem vévody v otázkách litevského školství v Prusku i na Litvě. Příprava první litevské knihy (Mažvydova *Katechismu*, 1547) zřejmě byla původně svěřena právě Kulvietisovi a jen kvůli jeho nečekané smrti byla předána Mažvydasovi.

Martynas Mažvydas (lat. Martinus Mosvidius / Mossuidius, cca 1520 – 1563).

Editor prvních šesti litevských knih. Byl litevského původu, ale přesnější údaje o jeho původu a mládí nemáme. Do roku 1546 žil na Litvě, pravděpodobně mohl učit v první litevské vyšší škole založené Kulvietisem (1541). V r. 1544 či 1545 byl odsouzen a vězněn v průběhu protireformačních procesů, iniciovaných vilniuským biskupem Pavlem Holšaňským (lit. Povilas Alšėniškis, pol. Paweł Holszański) a králem Zikmundem I Starým. Pruský vévoda Albrecht jej pozval do Královce: r. 1546 nastoupil jako student teologie. Ukončil univerzitu již v roce 1548. Během studia připravil k vydání litevský „Katechismus“ (1. litevský tisk, 1547). Od roku 1549 do smrti v r. 1563 pracoval jako kněz ve městě Ragainė (něm. Ragnitt). Vydal nebo připravil k vydání tyto knihy a drobnější tisky:

1547 „**Katechismusa prasti žodžiai**“ („Katechismus“, první litevská kniha).

1549 „Giesmė švento Ambraziejaus“ („Zpěv svatého Ambrože“: drobný tisk, obsahuje 3 litevské náboženské písně).

1559 „Forma krikštymo“ („Forma křtu“: stručný popis postupu při křtu dítěte.)

Po Mažvydově smrti vyšlo:

1566–1570 „**Giesmės krikščioniškos**“, I–1566, II – 1570 („Křesťanské písně, dvě části. Jedná se o první litevský kancionál).

1589 „Parafrazis“ (Komentář k modlitbě *Otčenáš*)

1547 „*Katechismusa prasti žodžiai*“. První litevská kniha. Má tyto části: Latinskou dedikaci Litevskému velkoknížectví. Latinskou předmluvu. Litevskou veršovanou předmluvu („Knížky sami promlouvají do Litevců a Žemaitů“). Slabikář. Vlastní katechismus. 11

náboženských písní s notovým zápisem. Zachovaly se pouze dva výtisky: ve Vilniusu a v Toruni. Digitální verze přístupná online na stránkách knihovny Vilniuské univerzity.

1566–1570 „*Giesmės krikščioniškos*“. První litevský kancionál. Připravil Mažvydas, ale vyšel už po jeho smrti (vydal Baltramiejus Vilentas). Více než 100 písní a 30 žalmů. Většina písní jsou překlady (z latiny, polštiny, němčiny). Menší část jsou původní litevské. Kolektiv překladatelů: jmény je uvedeno 13 osob, mezi nimi také Kulvietis.

Jonas Bretkūnas / Johannes Bretke 1563 – 1602

Nejdůležitější a nejproduktivnější představitel litevského luteránského písemnictví v Malé Litvě v 16. st. Byl pruského původu, ale dokonale mluvil také litevsky. Studoval teologii v Královci a Wittenbergu. V letech 1562-1587 pracoval jako kněz v městečku Labguva (něm. Labiau). Od roku 1587 do smrti 1602 pracoval jako kněz v Královci. Jeho litevská díla (vydána a nevydána) tvoří nejcennější vrstvu litevského náboženského písemnictví 16. st. Nejdůležitější jeho díla jsou:

1591 Postila (Královec) [první litevská postila]

1579-1590 překlad celé Bible [nevydáno; rukopis se nyní nachází v Německu]

Mikalojus Daukša, 1527/1538 – 1613

Katolický kněz v Žemaitsku, kanovník žemaitského biskupství. Nejdůležitější představitel litevského katolického písemnictví v Litevském velkoknížectví v 16. st.

1595 Katechismus, Vilnius (překlad jezuitského katechismu Jakuba Ledesmy) [první známá litevská kniha na území Litvy. Jediný exemplář se nachází ve Vilniusu.]

1599 Postila, Vilnius (překlad „Postyla Mniejsza“ Jakuba Wujka) [důležitá polská předmluva Daukšy s výzvou o rozšíření litevštiny do oblasti státní zprávy, náboženství a kultury].

Konstantinas Sirvydas, 1578/1581 – 1631

Litevský šlechtic, jezuita, profesor Vilniuské akademie Societas jesu, oblíbený kazatel a teolog. Na akademii vykládal teologii a Svaté písmo. Každý týden kázal litevsky v univerzitním kostele Svatých Janů.

Autor *Dictionarium trium linguarum* opakovaně vydávaného v letech [1620], 1631, 1642, 1677, 1713. Jedná se o slovník polsko – latinsko – litevský a o první známý tištěný slovník litevštiny.

Autor teologické příručky *Punktai sakymų / Punkty kazań* (I – 1629, II – 1644): jedná se o druh zkrácené postily, ve které jsou podávány jen hlavní body pro kázání či teologickou meditaci (nikoli plné texty kázání). *Punktai sakymų* jsou vytištěny paralelně v litevštině a polštině, přičemž původní text je ten litevský a polština je překlad.

Prameny uvádí jeho jako autora první gramatiky litevštiny *Clavis linguae Lituanicae* (Klíč litevského jazyka) z r. 1630, ta se však nezachovala.